



HANNAH ARENDT VE KÖTÜLÜĞÜN SIRADANLIĞI: THE READER ve HANNAH ARENDT FİMLERİ KAPSAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Feyza Ünlü Dalaylı¹

ÖZET

İki dünya savaşı arası dönemde ortaya çıkan ve olağanüstü bir rejim olan Faşizm, yalnızca kendi dönemini etkisi altına almakla kalmayıp, günümüzde de hala tartışılıp konuşulmaya devam etmektedir. Hitler'in başa geçişiyle Nazi Almanya'sında ortaya çıkan Faşizm, Yahudiler, çingeneler ve akıl hastaları gibi grupları Almanya için bir tehdit olarak görmüştür. Bu grupları ortadan kaldırmak için Almanya ve çevresinde "toplama kampları" inşa edilmiştir. Yahudiler, çingeneler ve akıl hastaları insani olmayan şartlarda bu kamplarda çalışmaya zorlanmıştır. Sonrasında, bu insanlar gaz odalarında "duş" adı altında öldürülmüştür. Bu "insanlık ayıbı" nı kendisi de bir Yahudi olan ve tam da olayların yaşanmış olduğu dönemde yaşayan Hannah Arendt "totalitarizm, kötülüğün sıradanlığı ve şiddet" olguları çerçevesinde değerlendirmiştir. Hannah Arendt'in görüşleri konuyla ilgili çok fazla araştırmaya öncülük etmiştir. Bu çalışmada, Hannah Arendt'in kendi döneminde tartıştığı ve sonrasında, Fatmagül Berktaş'ın Arendt'i günümüz Türkiye'sinde tekrar yorumlarken ortaya koymuş olduğu Kötülüğün sıradanlığı, totalitarizm ve şiddet olgularının iki dünya savaşı arası dönemde olağanüstü bir rejim olan Faşizm kapsamında dönem değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda bütün bu olgular Hannah Arendt ve The Reader filmleri kapsamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hannah Arent, Faşizm, Kötülüğün Sıradanlığı, Şiddet, Totalitarizm, Faşizm, Nazizm, The Reader

HANNAH ARENDT AND THE ORDINARY OF EVIL: AN EVALUATION ABOUT THE READER AND HANNAH ARENDT MOVIES

ABSTRACT

Fascism, an extraordinary regime that emerged in the period between the two world wars, not only influenced its own period, but still continues to be discussed and talked about today. Fascism, which emerged in Nazi Germany after Hitler came to power, saw groups such as Jews, gypsies and mental patients as a threat to Germany. "Concentration camps" were built in and around Germany to eliminate these groups. Jews, gypsies and mentally ill people were forced to work in these camps under inhumane conditions. Afterwards, these people were killed in the gas chambers under the name of "shower". Hannah Arendt, who is a Jew herself and lived at the time of the events, evaluated this "shame of humanity" within the framework of "totalitarianism, the banality of evil and violence". Hannah Arendt's views have led to much research on the subject. In this study, the banality of evil, totalitarianism and violence phenomena discussed by Hannah Arendt in her own period and later revealed by Fatmagül Berktaş while reinterpreting Arendt in today's Turkey were evaluated within the scope of fascism, an extraordinary regime in the interwar period. In this context, all these phenomena were examined within the scope of Hannah Arendt and The Reader films.

Keywords: Hannah Arent, Fascism, Banality of Evil, Violence, Totalitarianism, Fascism, Nazism, The Reader

GİRİŞ

1960 yılında Arjantin'de yakalanarak Kudüs'te yargılanan Nazi suçlusu Otto Adolf Eichmann'ın yargılanmasını Yahudi kökenli Alman felsefeci Hannah Arendt "yüzyılın davası" olarak adlandırır. "Kötülüğün sıradanlığı" kavramı Hannah Arendt'in Eichmann davası üzerine

¹ Dr., feyzaunlu@windowslive.com, ORCID: 0000-0003-2193-8236

yapmış olduğu bir çalışma şeklinde ortaya çıkmıştır. Yahudi soykırımı sırasında Avrupa'nın hemen her yerinden toplama kamplarına getirilen Yahudilerin nakledilmesinde üst rütbede görevli olan Eichmann'ın mahkemede yapmış olduğu savunmasında "sadece yasalara uygun olarak görevimi yerine getirdim" der. Buradan Eichmann kendisini "sadece emirleri yerine getiren masum bir devlet memuruymuş" gibi tanımlar. Hannah Arendt'de davadan Eichmann'ın bu söyleminin üzerine "Kötülüğün sıradanlığı Üstüne Bir Çalışma: Kudüs'te ki Eichmann" kitabında "görevini yerine getiren yurttaş" söyleminin ne kadar sıradan olduğunun altını çizerek bu sıradanlığın altında bulunan milliyetçi-ulus devlet idealizminin kötülüğünün derinliğini tüm dünyayla paylaşır (Arendt, 2009).

Hannah Arendt bize kötülüğün sıradanlığını Eichmann davasıyla göstermiştir. Fakat bu kavram aslında genel olarak politika açısından ele alınması gereken bir konudur. Fatmagül Berktaş'da Arendt kendi döneminde yapmış olduğu kötülüğün sıradanlığı saptamasını günümüz Türkiye'sinde yapmıştır. "Dünyayı bugünden sevmek" kitabında Berktaş, Arendt'in sürekli dikkat çekmiş olduğu totalitarizm olgusundan bahseder. 20. Yüzyılda ortaya çıkan bir tahakküm şekli olan totalitarizm, insanlığın benzersizliğini ve farklılığını ortadan kaldırarak onları sürüleştirmiş bir kitle (mob) (Arendt, 2016) olarak görmektedir. Berktaş'da Arendt'in ortaya koymuş olduğu totalitarizm ile ilgili bu kaygıyı sıklıkla vurgular, bu yüzden politikanın totaliter yaklaşımlardan kurtarılmasını önemli olduğunu ortaya koyar. Çünkü kötülüğün sıradanlığı Arendt ve Berktaş'a göre işte bu totaliter anlayış sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu politik anlayış içinde oldukça normal / sıradan görünen kişilerin (örneğin, Eichmann gibi bir devlet memuru) ne kadar korkunç suçların faili olduğu ortaya konmaktadır.

Arendt'e göre insanların korkunç suçlar işlemesinin nedeni onların insanlık dışı canavarlar olmaları değildir. Burada önemli olan bu kişilerin düşünme yeteneğinden yoksun olduklarından iyiyile kötü arasında ayırım yapamamalarıdır. Buradan anlaşılan, dünyada öne çıkan insanlık dışı suçları işleyenlerin, sandığımız gibi canavar kılıklı kişiler değil, Eichmann gibi sıradan kişiler olduğudur. Burada önemli olan Arendt'e göre "cani olmak" ya da "Yahudi düşmanı" olmak değil, "düşünce yoksunu olmaktır. Düşünce yoksunu olan kişiler için kötülük oldukça sıradan bir durumdur (Arendt, 2014). Tıpkı Eichmann'ın mahkemede vermiş olduğu yanıt kadar sıradandır "Ben yalnızca bana verilen emirleri yerine getirdim". Totaliter devlet anlayışı, tek tipleştirme isteğiyle kötülüğü de sıradan hale getirmiştir. Arendt'e göre insanın en önemli özellikleri düşünmek ve anlamaktır. Düşünen ve anlayan kişiler totaliter rejimlerin bir parçası olamazlar. Birey düşünme ve anlama yetisini kaybettiğinde aslında biricikliğini de kaybeder ve artık sıradan olur (Arendt, 2009). Bu yüzden yapmış olduğu faaliyetleri de düşünmeden yalnızca refleks olarak yapar. İşte bu yüzden totaliter devletlerin bünyesinde düşünen ve anlayan kişiler yer almaz. Bunun yerine itaat eden ve sorgulamayan bireyler yer alır.

Fatmagül Berktaş'ın da üstünde durduğu gibi, Arendt; kötülük, otoriterlik ve faşizm ile normallik ve sıradanlık arasında bağ kurarak bağlılık anlayışının yalnızca zor üzerinden yürümeyip, insanların tüm kötülükleri otoriter zihniyetleri içselleştirip bunu kutsal bir görevmiş gibi algılayan normal insanlar üzerinden devam ettiğini ortaya koyar (Berktaş, 2012). Bu durumda toplama kamplarına Yahudileri götüren Nazilerin bunu baskı altında oldukları için değil, tamamen kutsal bir görevi yerine getirme amacıyla yapmış oldukları ortaya çıkmaktadır.

Nazilerin kendi dönemlerinde kullanmış oldukları şiddet olgusu da aslında yine "otoritenin emrettiği kötülüğe yürekten inanmakla" ilgilidir. Nazi Almanya'sında Hitler'in her konuşmasında Alman ırkını övmesi sonucunda daha da sağlamlaştırdığı iktidar, Versay Antlaşması sonucunda Almanya'nın içine girdiği politik ve ekonomik baskılarla Alman ırkının derinden sarsılan

özsaygısını tekrar geri kazandıracak şekilde kolektif narsisizmi yükseltmesinin sonucunda oluşmuştur. Sonrasında Alman halkının bu psikolojik durumu, toplum içinde tehdit olarak algılanan diğer gruplara karşı mutlak bir üstünlük hissiyle baskınlık kurup şiddet eğilimlerine dönüşmüştür (Erdem, 2010). Burada yine Arendt'in iyi ve kötü ayrımı yapmak ve akıllı kullanmak kavramları devreye girecektir. Bilinen geleneksel bir ilişki olan şiddet/siyaset/iktidar ilişkisi şiddetin siyasal alanda her bir rolü ve yeri olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

Arendt çalışmalarında bilhassa şiddet ve şiddetin kaynağı üstünde durmaktadır. Şiddeti, sayılara veya fikirlere değil, kullanılan araçlara dayandırmaktadır. Onun görüşüne göre; "şiddet her zaman araçlara muhtaçtır ve içerisinde her zaman bir keyfilik unsuru taşımaktadır. Ve devlet de en güçlü şiddet araçlarını elinde bulunduran merkezi bir otoritedir". Arendt kimi zaman şiddetin gereksiz olmadığını ve onu bir insanlık durumu olarak gördüğünü açıklar: "Kimse meşru müdafaa amacıyla gerçekleştirildiğinde şiddeti sorgulamaz. Çünkü şiddet yalnızca açık değil, aynı zamanda mevcuttur ve aracı haklı kılan amaç hemen orada durmaktadır. "Bir Yahudi, Yahudi olarak şiddet görüyorsa kendini savunmalıdır." (Arendt, 1976).

Fatmagül Berktaş'ı da günümüzde tekrar Hannah Arendt'i düşünmeye iten aslında Dünyayı Bugünden Sevmek kitabında da ifade etmiş olduğu gibi, "dönüştürücü politika olanakları üzerinden düşünmek" ve "başka türlü olabilecek olanı" ortaya koymak, bunu yaptığı esnada da bireyin söz söyleme ve eylem potansiyeline güven duymaktır.

Bu noktada Berktaş'ın kendi cümleleri de oldukça manidar ve açıklayıcıdır:

"Neyi okuduğumuz kadar neyi aktarmayı seçtiğimiz de kuşkusuz tarihsel geçmişimiz ve bugünümüzle çerçevesi. Anlamak, dışsal gözleme dayanan açıklamanın aksine, yaşanmış deneyime dayanır. Sonuç olarak benim Arendt okumam da kendi içinde yaşadığım toplumun sorunlarından kaynaklanan kaygılarımın, entelektüel birikimimin, yaşam deneyimlerimin ve bunların zihnimdeki izdüşümlerinin sınırlamalarını taşıyor".

"Her türlü koşullanmışlığımla, olduğum insan olarak okuma ve anlama çabamı. Ben de Robert Fine gibi "anlamak ediminin bizatihi endoktrinasyona ve kayıtsız şartsız itaate direnen bir şey" olduğuna inanıyorum. Ve kendimle birlikte okuru da anlamaya çağırıyorum. Dolayısıyla elinizdeki kitap 'benim Hannah Arendt'im' yansıtıyor, ele aldığım temalar kadar dışarıda bıraktıklarımla" (Berktaş, 2012: 49).

Berktaş, kitabının "totalitarizm paradigması olarak toplama kampları" bölümünde totaliter rejimlerin yıkılmasının bire bir tanığı olan Arendt'in totalitarizm kavramını pek çok sınıfın ve ulus-devletin çökmesiyle irtifa kazanmayı başaran kitle toplumuna ait bir ürün şeklinde görmüş olduğundan bahsetmektedir. Diğer yandan, Berktaş Arendt'in totalitarizm çözümlemesine yapmış olduğu eleştirilere, totalitarizm tarafından kamusal alanın ve politikanın yok olmasına neden olan taraflarla insanın doğasının değiştirilmesi uğraşına da bu kısımda yer vermiştir. Toplama kamplarına götürülerek hukuki ve ahlaki kimlikleriyle ve sonuç olarak bireysellikleri ortadan kaldırılarak adeta biyolojik varlıklara indirgenmek istenen kişilerle bu kişilerin ellerinden kendi yaşamlarına son verme hakkının bile alınmasının yansımalarından da bahsediyor, Berktaş. Berktaş aslında Hannah Arendt'i anlatırken, "zamanımın tehlikeleri: ideoloji, yalan, hakikat" bölümünde durumun yalnızca Nazizimle sınırlı olmayıp aynı zamanda bugün de yine bizim karşı karşıya olduğumuz pek çok tehlikeyi de kapsadığını ifade etmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde konuyla doğrudan ilişkili yeterince çalışma olmadığı dikkat çekicidir. Bu araştırmanın konusuyla ilgili olan araştırmalarda ya Hannah Arendt filmi/teorisini ya da The Reader film ya da kitabını tek başına ele almışlardır (Çalışkan, 2019; Çelik, 2014; Bakır, 2015; Türk ve Ağa, 2017). Bu çalışmaların da temelleri Hannah Arendt tarafından öne çıkarılan kötülük ve kötülüğün sıradanlığı konularına dayanmaktadır. Ancak bu araştırma The Reader filmiyle Hannah Arendt filmi bir arada kötülüğün sıradanlığı temelinde değerlendirmesi açısından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında 2008 yılında gösterime giren ve Stephen Daldry yönetmenliğindeki Nazi dönemi Almanya'sındaki bir gardiyanı ve onun yaşadıklarını sade ve yakın markajla ele alan The Reader (Okuyucu) ve 2012 yılında gösterime giren Margarethe von Trotta yönetmenliğindeki adından anlaşıldığı gibi ünlü kadın Yahudi filozof Hannah Arendt'in Kötülüğün Sıradanlığı kitabını yazmasını sağlayan ünlü Nazi liderlerinden Adolf Eichmann davası ve konuyla ilgili görüşlerini yansıtan Hannah Arendt filmleri Kötülüğün sıradanlığı, şiddet ve totalitarizm temel görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Kötülük, Kötülüğün Haklı Hale Getirilmesi ve Sıradanlaştırılması

Çalışmanın temelini kötülük konusu oluşturduğu için kötülüğün hem kavram olarak hem de felsefi anlamda ele alınması önemli görülmektedir. Kötü kavramı Türkçede sıfat şeklinde “iyi olmayan, fena, yaramaz”, kötülük kavramıysa “fenalık, şer” anlamlarında kullanılmaktadır. Buna karşılık İngilizcedeki “evil” kelimesine karşılık olarak kullanılan kötülük, aslında ahlaki açıdan kötüyü bir diğer ifadeyle “ahlaki olarak günahkâr” olanı ifade etmektedir (Adams ve Adams, 1990). Bu bağlamda kavramın bireyin tercihinin sonucunda ahlaksal açıdan yanlışa düşmesi yüzünden ortaya çıkan acı çekme ve ıstırap gibi anlamları olduğunun söylenmesi mümkündür.

Kötülük sorunu aslında toplumda kötülüğün görülmesiyle çok sayıda filozof tarafından ele alınmıştır. Çünkü teorisyenler kötülüğün toplumda çözülmesi gereken bir sorun olduğunu düşünmüşlerdir. Bu araştırmada da 1945 senesinde kötülük konusunda oldukça uç bir örnek olan Nazi ölüm kamplarında sergilenen ve orada pek çok kötü aktivitenin gerçekleştirilmesinde görevli olan kişiler ve kötülük kavramı ele alınmıştır. Konuyu derinlemesine ele alan Hannah Arendt açık bir şekilde “kötülük sorunu Avrupa’da savaş sonrası entelektüel yaşamın temel meselesi olacak” ifadesini kullanmıştır (Arendt, 2016: 33). Arendt tarafından da ortaya konmuş olduğu gibi, bilhassa büyük savaşlar yaşandığında bunlarla beraber mutlaka insanlığı dehşet içinde bırakan negatif sonuçlar ile beraber, bugün hala sorgulanmaya devam eden kötülük ve onun sıradanlığı da gelmiştir. Çünkü söz konusu kötülükleri yapan kimselerin gerçekten kötü olup olmadıkları ya da kötünün ne olduğu bile merak edilmekte ve sorgulanmaktadır.

Antik felsefenin en önemli filozoflarından biri olan Sokrates “bilgisizliğin” kötülük olduğunu ya da kötülüğün bilgisizlikten kaynaklandığını öne sürmüştür (İlgaroğlu, 2019a: 94). Sofistlerin öncülerinden olan Protagoras’a Sokrates “iyiliğin hoşlanma ve hazla, kötülüğün ise acı ile” eş olduğuna yönelik önerme hakkındaki görüşünü sormuştur. Protagoras da cevap olarak “hiç kimsenin isteyerek (bilerek) kötülük yapmayacağı” fikrini Sokrates’ten ispatlamasını istemiştir (Platon, 1989: 66-68). Diğer yandan Platon’a göre dünyadaki kötülüğün kaynağını kötü ruhlar oluşturmuştur. Tanrı’nın bununla ilgisi olmadığını düşünür (Platon, 1998: 135). Platon iyilik yapanların tersine kötülük yapacak ruhların da bulunduğunu düşünür. Bu durumun bir sonucu olarak kötülükte kaynağın maddenin ötesinde kötü ruh olduğunu öne sürer (Platon, 1998: 134). Kötülük kavramından bahseden bir diğer filozofta Plotinus’tur. Ona göre madde kötülük kaynağıdır ve konuyla ilgili fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir; “... dünyamıza kötülük, gerçekte, bir

eksiklikten, bir yoksunluktan, bir hatadan gelir. Kötülük, bir maddeye sahip olma biçimi veya forma ulaşma çabasında başarısızlığa uğrayan maddeye benzer bir şeye sahip olma tarzıdır” (Plotinus, 1996: 35). Yine buna benzer şekilde agnostikler de madde de kötülük bulunduğunu iddia etmiştir (Galloway, 1960: 516).

Diğer yandan Augustinus’a göre kötülük insanın iradesindeki genel sapkınlıkla ilgilidir. Bunu “kötünün ne olduğunu aradım ve onun bir töz olmadığını keşfettim, kötülük yüce tözden yani Tanrım, senden yüz çeviren, bu içten zenginlikleri reddeden, daha aşağı seviyedeki şeylere dönerek dışarıda gururla şişinen bir iradenin ahlak bozukluğudur” (Augustinus, 1999: 156) şeklinde ifade etmiştir. Augustinus insanın yaptığı kötülüklerin nedeninin yarattığı her şey iyi olan Tanrı değil de insanın kendi özgür iradesi olduğunu öne sürmüştür. Tanrı kötülüğü yalnızca insanların özgür iradesi sonucunda sergilediği kötülüğe karşılık bir ceza şeklindedir (Augustinus, 1999: 153-154).

Genel olarak ahlaka dayalı kötülüklerle doğal kötülüklerin aynı çerçevede değerlendirilmesi doğru olmayabilir. Ancak yine de genel filozof görüşlerinin temelinde kötülüğün temelinde Tanrı’nın değil de ahlaksal da olsa doğal da olsa insan olduğu sonucu daha akla yakın görünmektedir. Burada kimi zaman ihtilafa düşülen konu yalnızca kötülüğün yaratılmasıyla ilgilidir (Galloway, 1960: 517).

Bütün bunlara karşılık İslam düşüncesinde Mu’tezile de Allah’ın asla kullarına zulmetmeyeceğini savunmaktadır. Benzer şekilde kişinin yapmış oldukları davranışları özgür iradelerinin sorumluluğundadır. Dolayısıyla iyilikle kötülüğün oluşumunda Allah’ın herhangi bir müdahalesi bulunmamaktadır (Topaloğlu, 1991: 175). Maturidi ise konuyla ilgili temel olarak insan doğasından kaynaklanan özellikleri öne çıkarmış olup bu özelliklerin Allah tarafından insana verilmesinin nedeninin onun dünyadaki imtihanıyla ilgisi olduğunu öne sürmüştür. Maturidi Allah’ın insana yaratılıştan iyilikle kötülüğü ayırt edebilmesi için akıl verdiğini vurgular. Dolayısıyla insan dünyada imtihan halinde olsa da kendisinde iyilik ve kötülüğü ayırt edebilecek yeti vardır (Maturidi, 2002: 282). Diğer yandan Farabi ise kötülüğün dünyadaki hiçbir şeyde bulunmadığını savunur ve diğer İslam alimleri gibi kötülüğün insan iradesi içinde ortaya çıktığını da ekler. Çünkü o, insanın iradesi dışındaki her şeyin iyilikle ilişkili olduğunu söyler (Farabi, 1987: 59). Ona göre gerek en yüksek iyi ve mükemmellik gerekse de kötülük ancak irade ve istek aracılığıyla elde edilebilen şeylerdir. Şehir devleti ya kötülüğü ya da mutluluğu hedefleyen ve bu gayesini dayanışma esasına göre gerçekleştiren bir yapıdır. Üyeleri, mutluluğu hedefleyen ve bu uğurda işbirliği yapan şehir, ideal şehirdir (el-medine al-fâdila); o toplum, ideal toplumdur ve o millet ise ideal millettir (Ilgaroglu ve Yaqoob, 2019a: 3090). İbn-i Sina’da konuyla ilgili Aristoteles’in görüşlerini temel alır. Ona göre kâinatta ortaya çıkan kötülükler yaratıcının dünyayla ilgili temel amaçları arasında değil; tersine onun asıl amacı yalnızca iyiliktir. Mahrumiyetler ve yoksunlukla kötülükle ilgilidir. Ayrıca kötülük başlı başına bir varlık değildir ve bu yüzden belirgin bir formu yoktur (İbn-i Sina, 2004: 32). Gazzâlî de temel anlamda diğer İslam filozoflarıyla benzer düşüncelere sahiptir. Ona göre âlem ve yaratılmışlarda eksiklik, bela ve kötülük bulunmaktadır (Ilgaroglu ve Yaqoob, 2019b: 966). Her şey Allah’ın iradesi ve kudretli sıfatları bağlamında gelişmekle beraber içinde kötülükler olsa da dünya yine de alemlerin en iyisidir (Akt. Aydın, 2001). Son olarak İbn Haldun’a göre insan, aynı anda hem iyiliğe hem kötülüğe sahip bir varlıktır ve yaşadığı ortamın koşullarına göre iyiliği ya da kötülüğü alışkanlık halinde yaşamaya açıktır (Ilgaroglu, 2020b: 166; Ilgaroglu, 2019c: 1326). Öyle ki ona göre alışkanlıklar, insanın tüm algı süreçlerini derinden etkileyen ikinci bir tabiat gibi onun doğasına yerleşerek ahlakına yansımaktadır (Ilgaroglu, 2019b: 11).

Benzer şekilde kötülüğü araştıran bir diğer önemli filozof da Leibniz'dir. Ona göre kötülük; ahlaksal, fiziki ve metafiziğe dayanan şekilde üç farklı şekilde ele alınmaktadır. Ahlaksal kötülükle günah, fiziki kötülükle acı ve metafiziksel kötülükle de eksiklik kast edilmektedir. Diğer yandan din alimlerine benzer şekilde Leibniz de Tanrı'nın kötülüğü asla istemeyeceğini yalnızca iyi ve güzel olanı isteyeceğini öne sürmüştür (Leibniz, 1990: 136-137). Buradan kötülüğün insanla ilişkili olduğu çıkarımı yapılabilir.

David Hume ise kötülükle ilgili saptamalarında ana fikir olarak yine insanı sorumlu tutmaktadır. İnsanlığın pek çok bahaneyle kötülük yaptığını hatta Tanrı adına bir katliam gerçekleştirdiğini ancak bunların hepsinin yalnızca "boş inanç" olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca dinin temel görevinin insanlığı ruhi olarak iyiye sevk etmek ve daha insani olmasını sağlamak olduğunu söylemiştir (Hume, 1995: 209-215). Kant'ta konuyla ilgili görüşlerinde Kant'ın etkisinde kalmıştır. Dolayısıyla görüşleri de Kant'ınkilerle aynı doğrultudadır (Kant, 2001: 5). Rousseau'ya göre ise kötülüğün ilk sebebi insanlar arasındaki eşitsizliktir. Ancak insanlar arasında başlangıçta bulunan tabii eşitsizlikte kötülük diye bir şey yoktur. Dolayısıyla da kötülüğün ortaya çıkmasına neden olan eşitsizlik, toplumdan kaynaklanan eşitsizliktir. İnsan iyi doğar, toplum onun kalbindeki yüksek duyguları yok ederek yerine menfaat ve gururu koyar (Ilgaroğlu, 2020a: 166).

Yukarıda ifade edilen genel felsefi çerçeve bağlamında kötülükle ilgili fikirlerin oldukça benzer olduğu söylenebilir. Kötülük özgür iradesi olan insanla ve onun davranışlarıyla ilgilidir. Tanrı aslında kötülüğü istemeyen yalnızca iyiliği ve güzelliği isteyen taraftır.

The Reader Filmi Kapsamında "Totalitarizm, Kötülüğün Sıradanlığı ve Şiddet Olgularının Değerlendirilmesi"

İlk olarak, The Reader filmi 15 yaşındaki bir delikanlının İkinci Dünya Savaşı esnasında Auschwitz'de çalışmış bir gardiyan kadınla olan gönül bağı üstünden Almanya'nın Nazi hükümetiyle olan hesaplaşmasını konu edinmektedir.

Filmin genel konusundan bahsedilecek olursa; filmde 1958 Almanya'sında 15 yaşındaki Michael Berg (David Kross) hastalanmış olup o esnada yoldan geçmekte olan 36 yaşındaki Hanna Schmitz (Kate Winslet) ona yardım etmiştir. Genç, bu kadına teşekkür etmek için evine gitmiş ve tüm olay bu teşekkür etme bahanesiyle başlamıştır. Bu andan sonra filmde artık Michael okul çıkışı rutin olarak Hanna'yı ziyaret etmeye başlamıştır. Zaman içerisinde Hanna Michael'den kendisine kitap okumasını istemiş olup zaman içerisinde Michael onu aklından çıkaramayacak duruma gelmiştir.

Tramvayda bilet keserek yaşamını kazanan Hanna, belli bir süre sonra ofiste çalışmak üzere terfi almıştır. Hannah hayatı her şekilde güzel devam ederken, terfi aldığı gün ertesi günü sessiz bir şekilde Michael'a haber vermeden ortadan kaybolmuştur.

Aradan geçen 8 yılın ardından 1966 yılında Michael artık bir hukuk öğrencisi olarak görünmektedir. Üniversitede almış olduğu bir seminer dersi kapsamında, dersin profesörü ve sınıf arkadaşlarıyla beraber mahkemeye giderler. Duruşma esnasında Michael II. Dünya Savaşı esnasında bir toplama kampında 300 Yahudi kadının bir kilisede yanarak ölmesine izin vermekten yargılanan ve 8 yıldır ortaya çıkmayan Hanna'yı görmüştür. Duruşmanın ilerleyen aşamalarında yangından yalnızca annesiyle birlikte kurtulabilen Ilana Mather duruşmaya katılmış olup bu zulmü yaşatan gardiyanların hepsinin isimlerini orada tek tek açıklamıştır. Sadece Hanna'dan bahsederken onun başlangıçta diğerlerine kıyasla daha insancıl gözüktüğünden, onun özellikle hastalanan kızlara

yardım ettiğinden ve onları yanına çağırarak kitap okutturduğundan bahsetmiştir. Fakat tabii ki bu durumun Hanna'nın suçsuz olduğu anlamına gelmediği de orada belirtilmiştir. Bu duruma karşılık diğer kadın gardiyanlar duruşma esnasında ellerinde Hannah'nın yazmış olduğunu iddia ettikleri imzalı bir kâğıt olduğunu ve bu işteki yöneticilerinin Hanna olduğunu bildirdikleri bir itirafta bulunsalar bile bu aslında bir iftiradır. Söz konusu iftiraya karşılık hâkim Hannah'nın el yazısını görmek istemiştir. Bu durum üzerine Hannah önüne gelen kâğıda baktıktan sonra suçu üstlenip, ömür boyu hapse mahkûm olmuştur.

Diğer yandan Hannah aslında suçlu olduğu için değil “okuma-yazma” bilmediği için ve bunu dile getirmekten utandığı için susup, suçu kabul etmiştir. Buna karşılık Michael Hannah'nın okuma yazma bilmediğinin farkına varmıştır ve bu bilginin mahkemeye paylaşılması halinde Hannah'nın suçsuz bulunacağını bile bilmektedir. Fakat Michael onunla yaşamış olduğu ilişkiyi açıklamaktan utandığı için Hannah hakkındaki mahkemenin kararı etkileyebilecek bu önemli bilgiyi mahkeme ile paylaşmamıştır. Dolayısıyla Michael da bildiği bir konuda tanıklık yapmayarak Nazi rejimi altındaki Hanna'nın ve pek çok Alman'ın yaptığı şeyin aslında bir benzerini yapmış ve göz yummuştur. Çünkü kendisini düşünmüş ve susmayı tercih etmiştir. Michael da zaman içinde tanıklık yapmadığı için kendisini suçlu hissedip, Hanna'nın savaştan sonraki yalnız yaşamına benzeyen izole bir yaşama kendisini mahkûm etmiştir. Burada aslında filmin tarafı sıradan bir soykırım yapıtı olmaktan olmanın ötesine geçerek farklı bir bakış açısına kavuşmuştur. Michael'ın da en az Hanna kadar suçlu olduğu ya da ondan daha masum olmadığı ortaya konmak isteniyor. Michael'in verdiği karar (karşı karşıya kaldığı kararsızlık) aslında sadece onun değil bütün Alman halkının hatta insanlığın kararı ya da kararsızlığı olarak ortaya bir soru işaretinin çıkmasına sebep oluyor. Tıpkı Hannah'nın mahkemede duruşma esnasında hâkime sorduğu gibi “yerimde olsaydınız siz ne yapardınız”? ortaya aslında yanıtı olan yanıtız bir soru çıkıyor.

Michael'ın aslında Hannah'nın suçsuzluğu ispat etmek için çaba harcamaması kendi içinde bir vicdan azabına da sebep oluyor. Michael mahkemede şahitlik yapan Yahudi İlana Mather'e Hannah'ın onun için bıraktığı parayı götürmeye ABD'ye, gittiğinde, orada Mather ile yapmış olduğu konuşma da aslında yalnızca Hannah için değil kendisi içinde bir bağışlanma aradığını ifade ediyor. Çünkü kendisinin de aslında Hannah'dan o kadar farklı olmadığını ve benzer bir günah işlediğini biliyor. Hannah'nın suçsuzluğunu ortaya koymayıp bu ilişkisinden utandığı için belki de bir bakıma kendisini suçluyor. Bu yüzden ilk defa hem de bir yahudinin karşısında “Hannah'la ilişki yaşadığımı” itiraf ediyor. Böylece kendi suçuyla da yüzleşip günah çıkartmış oluyor.

The reader (okuyucu) filmi genel olarak ilk haliyle tipik bir aşk hikayesi olmasından ziyade, aslında savaş sonrasında yetişen bir kuşağın geçmişle olan hesaplaşmasını ortaya koyuyor. Diğer yandan The reader, bugüne kadar yayınlanmış olan Nazi filmlerinde farklıdır çünkü film diğerleri gibi yalnızca toplama kamplarında geçmez. Film temelde akıl tutulmasının yaşandığı o dönemlere geri dönerek, sıradan bir işçi kadın olan Hanna'nın üzerinden “kötülüğün sıradanlığını” ortaya koymayı amaçlamıştır. Arendt'in buradaki amacı hiç şüphesiz kötülüğün sıradanlığı kavramını kavramsallaştırarak Nazi soykırımını en belirleyici biçimde tanımlamaktır. Nitekim kavramların birincil kullanım amacı tanım yaparak kavramın buharlaşmasını engellemektir. İkincil amacı ise karşılaştırma yapabilmektir (İlgaroğlu ve Turan, 2018: 672). Hanna karakterine bakıldığında, varlıkları en kaba haliyle algılayan, herhangi bir estetik duyarlılığa sahip olmayan, hep söylenegeldiği gibi büyülenmeye açık akıl yoksunu piyonlardan biri olmadığı anlaşılır. Tam tersine, şiirin ve edebiyatın zevkine varabilmiş, kelimelere âşık, bir eser karşısında huşu içinde kalan, hayatını bir kadın olarak tek başına sürdüren güçlü bir karakter karşımıza dikilir. Diğer yandan aynı zamanda acımasızlıkla ahlakı, onuru ile suçu yan yana getirebilen sosyolog ve filozof Adorno'nun

“Auschwitz’den sonra şiir yazılamayacağını” haykıran o ünlü aforizmasını ortadan kaldıracak şekilde iç çelişkilerle dolu bir totalitarizm suretidir, Hannah.

Filmin mahkeme sahnesinde Hannah’nın hâkimle olan konuşmaları oldukça çarpıcıdır. Bu sahnelerde aslında Hannah’nın suçsuz olduğu ve sadece bir piyon olduğu anlaşılır. Hannah, Yahudilerin bulunduğu bir kilisenin kapısını kilitlediği ve içeride Yahudileri ölüme terk ettiği gerekçesiyle mahkemede sorgulanır. Bu sorgulama esnasında hâkim “kapıyı neden kitlediniz?” diye sorar. Hannah cevap olarak öncelikle “açık bir nedenden dolayı” der ve ardından şu şekilde devam eder, “Biz gardiyandık ve mahkûmların kaçmamasını izin veremedik, eğer kapıyı açsaydık ortada bir kaos (kargaşa) oluşurdu, düzeni nasıl sağlamaya devam edebilirdik? Biz onlardan sorumluyduk” der. Yani kendisine verilmiş olan bir görevi en iyi şekilde yerine getirdiğinden bahseder. Aslında her şey oldukça olağandır. Hannah yalnızca mahkûmların kaçmasına izin vermeyen ve gardiyanlık görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan bir görevlidir”. Durum tıpkı Yale Üniversite’sinden Profesör Stanley Milgram’ın 1960’lı yıllarda yaptığı deneyler dizisi ve Stanford Üniversitesi’nde yapılan Stanford Hapishane Deneyi benzer veriler sunmaktadır. Burada temel olan konu üst konumda bulunan yetkililerin deneklere “Lütfen beyefendi/hanımfefendi devam etmeniz çok önemli.” “Sorumluluk bize ait olacak.” “Lütfen görevinizi yerine getirin.” Gibi talimatlar vermeleridir. Bu yüzden Milgram deneyinde öğretmen olan denekler, Stanford Hapishane deneyinde Gardiyan olan denekler, karşılarındaki öğrenci olan deneklere ya da mahkûm olan deneklere, “görevlerini yerine getirdiklerini düşünerek” kötülük yapmışlardır. İşte The Reader filminde ki Hannah’ın savunmasında bahsetmiş olduğu konu da aslında bu durumdan farklı değildir.

Ayrıca Hukuk Profesörü, dersteyken öğrencilerine “Suçluları yargılarken ahlaki değerlerimizi değil yasaları göz önünde bulundurarak hakaret etmeliyiz.” Diyor ardından da “Bu yasalar da o dönemin yasaları olmalı.” Diye ekliyor. Buradan anlaşılan bireyin yasal sorumluluklarının kendi dönemindeki yasalarla sınırlandırılmış olduğudur. Diğer bir ifadeyle Nazilere hizmet etmiş olan herkesin “yasalarda böyle bir sınırlama yoktu, ben yalnızca görevimi yaptım” diyerek kendilerini savunmaları durumu ortaya çıkar.

Sonuç olarak The Reader filmi, “totalitarizm, kötülüğün sıradanlığı ve şiddet” olgularını oldukça önemli açılardan ele almaktadır. İlk defa bir Nazi filmi toplama kamplarının dışında sıradan insanların günlük ilişkileri üzerinden ele alınmıştır.

Hannah Arendt Filmi Kapsamında “Totalitarizm, Kötülüğün Sıradanlığı ve Şiddet Olgularının Değerlendirilmesi

Hannah Arendt 20.yüzyılın oldukça dikkat çeken düşünürlerinden birisidir. Kendisini asla bir filozof olarak nitelendirmeyen Arendt bir siyaset bilimci olarak anılmak istemiştir. Filozof olarak anılmayı reddetmesinin sebebi tüm insanlığı kapsayan sorunlara eğilmesi ve felsefenin konusu olan bireye yönelmemesidir. Arendt’i düşünce tarihi için ilgi çekici kılan ise totalitarizm hakkındaki çözümlenmeleri ve Nazi subayı Eichmann’ın yakalanıp Kudüs’te yargılanması hakkında yazdığı yazı dizileridir. Bütün bunların kapsamında çekilmiş olan film, Hannah Arendt’in kendi hayatının önemli bir kesitini sunuyor.

Filmde, 1961 senesinde, dönemin İsrail Başbakanı David Ben-Gurion’un Arjantin’de bulunan ve “nihai çözüm” deki rolüyle herkesçe bilinen Nazi liderlerinden Adolf Eichmann’ı kaçırmasının ardından kurulmuş olan mahkeme oldukça ön plandadır. Tarihte “Eichmann Davası” şeklinde de bilinen söz konusu yargılama sürecini “The New Yorker gazetesi” adına izlemesi için

“Totalitarizm’in Kaynakları” adlı yapıtı ile Amerika’da da öne çıkmış olan Hannah Arendt gönderilmiştir. Neredeyse on haftalık bir süreci kapsayan yargılama esnasında, kendisi de Alman asıllı bir Yahudi olan Arendt’in davaya ilişkin ilk eleştirisi mahkemenin Eichmann’ı insanlığa karşı işlenen suçlar bakımından değil, Yahudi halkına işlenen suçlar bakımından yargılanma noktasına gelmesidir. Çünkü Arendt’e göre dava, Eichmann ve onun arkasında olan Nazi rejiminin insanlığa ve Yahudilere karşı işlemiş olduğu suçlar yerine, yalnızca Yahudi Sorunu ve Antisemitizm merkezinde kalıyordu. Buna karşılık Arendt’in düşüncesi bağlamında “Yahudi sorunun temelinde, Yahudilerin Nazi şiddetine maruz kalmadan önce söz konusu ideolojinin merkezinde bulunmaları” bulunmaktadır (Arendt, 2009: 33). Bu düşüncesini Yahudi liderlerinin, soykırım sırasında Nazilerle iş birliği yapmasıyla temellendiren Arendt, Yahudi Konseylerinin kendi insanların imhasından oynadıkları rolü anlatarak şöyle demiştir: “Yahudi halkı gerçekten örgütlenmemiş ve lidersiz olsaydı, dört bir yanda kaos (kargaşa) ve sefalet kol gezerdi ama kurbanların yarısı kurtulabilirdi.” Diğer yandan Arendt Yahudilerin direnmemekle, kendilerinin ölüm kamplarına sevklerinin kolaylaştığından bahseder. Bu düşünceleri yüzünden filmde de yansıtıldığı üzere, en yakın dostları Arendt’le ilişkilerini keser.

Yahudi liderlerini hedef alan söz konusu eleştiri yüzünden çok fazla tepki gören Arendt, Adolf Eichmann ile alakalı olarak yazdıkları ile de tamamıyla Yahudi toplumuna karşı kını olan bir Yahudi şeklinde ilan edilmiştir. Bu davanın dışındaki pek çok diğer davada Nazi yöneticilerinin çoğu tarafından savunulduğu şekilde, yalnızca “emirleri yerine getirdikleri, hiçbir Yahudi’yi öldürme emri vermedikleri” şeklindeki söylemlerinden hareketle Arendt, bilhassa Eichmann’ın fanatik bir antisemit (Yahudi karşıtı) olmadığını fark etmesinin ardında şu sonuca varmıştır; “Eichmann ve diğer Alman görevlilerinin kendi eğilimlerine göre hareket etmedikleri ve özgür bir irade olmaksızın Führer’in iradesini kendilerine kaynak edindikleri (ki bu noktada Eichmann Kant’ın pratik aklından yola çıktığını savunuyordu) ve dolayısıyla Eichmann’ın bir canavar olmaktan çok, ne yaptığını bilmeyen, fazlasıyla normal bir insandır (Arendt, 2009: 21)”. Bu bağlamda Nazilerin kendilerine isnat edilmiş olan söz konusu suçları işlemelerine imkân tanıyan şeyin aslında salt fikir yoksunluğu olup sıradan insanın nasıl bir korkunç katile dönüşebildiği sonucuna varmıştır. Fikir yoksunluğuyla kötülüğün arasındaki bahsi geçen ilişkiye vurgu yapan Arendt, “kötülüğün temelden mi yoksa sıradan insanların, diğerlerinin emirlerine uyma ve eylemleri ile eylemsizliklerinin sonuçlarını düşünmeksizin çoğunluk görüşüne itaat etmelerinin bir sonucu” olup olmadığını sorgulamıştır (Arendt, 2009: 14). Bu fikrini de çalışmalarıyla “kötülüğün sıradanlığı” şeklinde isimlendirmiş olan Arendt, davanın ardından New Yorker gazetesinde bir yazı yayınlamıştır. Bu yazı dizisinin ardından adeta kıyamet kopmuş ve Arendt en yakın dostlarının bile tepkisini çekmiştir. Hatta Mossad dâhil pek çok çevreden ölüm tehditleri bile almaya başlamıştır.

Genel düşünce itibarıyla Yahudi Soykırımının mimarı olarak sunulan Adolf Eichmann’ın sadist bir canavardan ziyade, normal, hatta korkutucu derecede normal bir insan olduğunu ortaya koyan Arendt, özellikle düşünme ve muhakeme yetisinin kaybolmasıyla birlikte kötülüğün nasıl sıradanlaştığını vurgular. Eichmann duruşmasından yola çıkarak, Arendt aslında insanlık tarihinin dönüm noktalarından birini gözler önüne sermiştir.

Arendt’in kötülük tanımının ortaya çıkardığı tartışmayı, Yahudi topluluğuna yönelik eleştirisi daha da körükler. Diğer yandan 1933 yılından itibaren Nazizm’in yükselmesinde Yahudilerin payı olduğunu savunarak, olumsuz bakışları iyice üzerine çeker. Mücadeleci ve güçlü yapısıyla dikkat çeken Arendt, kendi milleti tarafından dışlanmıştır.

Filmde, Arendt’in asistanı Eichmann davasından sonra The New Yorker’da yazmış olduğu yazının ardından Arendt’e gelen mektup yığınlarını gösterir: “En küçük yığın senin iyi olduğunu

düşünenlerin mektupları”, “Bunun üç misli yüksek olan yığın, senin berbat bir kişi olduğunu düşünenlerin ve orta yükseklikte olan üçüncü yığın ise senin ölmeni isteyen kişilerden gelen mektuplar” der.

Diğer yandan filmde öne çıkan bir diğer sahne ise, Arendt'in İsrail'e yolculuğunda, Almanya'da Siyonist Gençlik Kuruluşunda üye oldukları dönemde tanıdığı ve ölüm döşeginde yatmakta olan yakın arkadaşı Kurt Blumenfeld'i ziyaret etmesidir. Arendt, Blumenfeld'i yumuşatmaya ve sakinleştirmeye çalışır ancak hasta adam ölmeden önce yaptığı el kol hareketleriyle Hannah'ya sırtını döndüğünü ima eder.

Filmin sonuna yakın bir sahnede Arendt'in Manhattan'daki bir okulda öğrencilerin karşısında düşüncelerini ve yazılarını savunmaya geçmesi Arendt'in düşüncelerini kendi ağzından ifade ettiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Kendi düşünce ve felsefesini özetlemesinin ardından öğrencileri insan ırkının gelecekte Holokost boyutundaki felaketlerin önlenip önlenemeyeceği konusunda özgürce düşünmeye teşvik eder. Nazi savaş suçlularının düşüncelerini anlamaya çalışmanın onları aklamak veya affetmek anlamına gelmeyeceğini ifa ederek, kendisini eleştirenleri ikna etmeye çalışır.

Sonuç olarak, filmde Hannah Arendt'in kötülüğün sıradanlığı, şiddet ve totalitarizm olguları oldukça geniş bir şekilde ilk ağızdan yer bulmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hannah Arendt, hem siyasal hem de duygusal birikimi olan kendisine has fikir yapısı içerisinde; “şiddet, iktidar, devrim, totalitarizm, eşitlik-eşitsizlik, özgürlük, siyaset, felsefe, insan, eylem, düşünce, hakikat, ahlak, retorik, ideoloji, kültür, demokrasi, milliyetçilik, ırkçılık, devlet, parti, rejim, insan hakları, antisemitizm, emperyalizm, sanat, kamusal alan” ile ilgili çok sayıda çalışmaları olan bir düşünürdür.

Bu çalışmanın temelini oluşturan Arendt'e göre modern toplumlarda insanlar heveslerini ilahlaştırmaktadır. İnsanların bu yaklaşımı çerçevesinde hırs ve tüketim temelli bir yaşam da ahlaki çöküşe neden olmakta iyiyle kötü yer değiştirmektedir (Arendt, 2016: 258). Yaşamlarını bu minvalde sürdüren kişilerin kendi çıkarları ön planda olduğu için sırf kendi hayatlarını istedikleri şekilde sürdürebilmek için yaptıkları kötülüklerde bile kendi vicdanlarını rahatlatarak olumlu bir şey bulmaktadırlar. Dolayısıyla bu tarz insanların kötülüğü Arendt tarafından ifade edildiği gibi sıradan hale getirdiklerini söylemek mümkündür. Çalışmada incelenen Eichmann'dakine benzer şekilde ayrıcalıklı kişi ya da gruplar kendilerini olması gereken ahlaki düzenin dışında konumlandırmaktadır (Arendt, 2009).

Diğer yandan felsefi açıdan bakıldığında Hannah Arendt'in kötülüğü ele alırken bir bakımda Augustinus'u temel aldığını söylemek mümkündür. Augustinus'a göre kötülüğün ana nedeni Tanrı tarafından insana verilen özgür iradenin kötülük için kullanılmasıdır (Akt. Çelik, 2014: 173). Bu bağlamda Eichmann olayı değerlendirildiğinde ilk olarak Arendt'in Eichmann'ı yargılayan savcılardan farklı düşündüğünü söylemek mümkündür. Çünkü savcılara göre Eichmann politik bakımdan ayrıcalıklı konumunu kullanan bile isteye kötülük yapan biriydi. Buna karşılık Arendt onun aslında öldürme içgüdüsüne dahi sahip olmadığını savunuyordu. Arendt'e göre Eichmann yargı, istek ve düşünme yeteneğine sahip olmayan oldukça “sıradan ve değersiz” bir kişidir. Eichmann'ın emriyle pek çok kişinin ölümüne neden olan kişiler de aslında katil ya da sadist kişiler değillerdir (Grumett, 2000: 160). Yargılandığı esnada Eichmann'da kendisinin cinayetle

suçlanmasını kabul etmemiş oldukça önemli olan bu suçlara karşılık “Yahudilerin öldürülmesiyle hiçbir ilgim yok. Hayatım boyunca ne bir Yahudi’yi ne de Yahudi olmayan birini öldürdüm-hayatım boyunca kimseyi öldürmedim. Bir Yahudi’yi veya Yahudi olmayan birini öldürme emri vermedim, kesinlikle böyle bir şey yapmadım” cümleleriyle kendisini savunmuştur (Arendt, 2009: 32). Hatta daha da ileri giderek sadece kendisine verilen emirleri uygulayan, itaatkâr ve Nazi liderleri arasında erdemli sayılan bir kişi olduğunu ve aslında suçlu değil itaatkarlığının kurbanı olduğunu söylemiştir (Arendt, 2009: 253). Bu ifadeler Arendt tarafından şu şekilde değerlendirilmiştir; “son dakikalarında, insanın kötülüğüyle ilgili bu uzun dersin bize ne öğrettiğini özetliyordu sanki- korkunç, fikre ve zikre direnen kötülüğün sıradanlığı” (Arendt, 2009: 294). Dolayısıyla Arendt bu tarz kişilerin doğal kötü olmadığını sadece insanın temelini oluşturan iyilikten yoksun olduklarını dile getirmektedir. Bir bakıma bu kişiler iyiliğin ne olduğunu bile bilmemektedir. Burada ana temanın itaat olduğunu söylemek mümkündür. Durum sadece hiçbir düşünceye mahal vermeden itaat etmekle ilgilidir.

The Reader (Okuyucu) filmindeki gardiyan Hannah’nın da durumu Eichmann’a oldukça benzerdir. Hannah kötü olduğu için değil kendisine verilen emri yerine getirdiği için suçludur. Zaten kendisini yargılandığı sırada bunu açıkça söylemiştir. Burada da temel konunun yine itaat olduğunu söylemek mümkündür. Bu kişiler sadece iradelerini iyilik yapmak için kullanmamış, sorgulamadan kendilerine verilen görevleri kötü bile olsa yerine getirmişlerdir.

Bu çalışmada da onun ele alış biçimi temel alınarak The Reader ve Hannah Arendt filmleri analiz edilmiştir. Yapılan analizlerin ardından her iki filmde de Arendt’in ele aldığı “Kötülüğün sıradanlığı” öne çıkmaktadır. Yalnızca emirleri uygulayan hatta çoğu zaman bireysel irade bile kullanmayan kişilerden bahsedilmektedir. Arendt bu kişilerin yaptıkları kötülükleri ifade ederken sıradan ve yalnızca emirleri uygulayan kişiler oldukları için “kötülüğün sıradanlığı” ifadesini kullanmıştır. Sonuç olarak, Arendt yaşanmış olan bir trajedinin sonrasında, söz konusu trajedinin neden yaşanmış olduğunu anlama ve anlatmayı amaçlarken aynı zamanda bu tarz trajedilerin bir daha tekrar etmemesi için nasıl bir politik alan oluşturulması gerektiğiyle ilgili de önemli ipuçları vermektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, M. M. ve Adams, R. M. (1990). *The Problem of Evil*. New York: Oxford University Press,
- Arendt, H. (2016). *İnsanlık Durumu*. Çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. (Çev. Bülent Peker). İstanbul: İletişim.
- Arendt, H. (2009). *Kötülüğün Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kudüs’te*. Çev. Özge Çelik. İstanbul: Metis Yayınları.
- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları 3: Totalitarizm*. (Çev. İsmail Serin). İstanbul: İletişim.
- Arendt, H. (1976). *The Origins of Totalitarianism*. New York: A Harvest Book.
- Augustinus. (1999). *İtirafılar* (Çev. Dominik Pamir). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aydın, M. (2001). *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

- Bakır, K. (2015). *Hannah Arendt'te Kötülük Problemi*. Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 25, 97-113.
- Berktaş, F. (2012). *Dünyayı Bugünde Sevmek: Hannah Arendt'in Politika Anlayışı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışkan, V. O. (2019). Bernard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Toplumsal Değerlerin İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, K. (2014). *Kötülüğün Felsefesi: Felsefi Tecrübede Kötülük Sorunu ve Kötülüğü Haklılaştırma Olarak Teodise*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6), 155-182.
- Ebu Mansurel-Maturiri. (2002). *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi* (Çev. Bekir Topaloğlu). Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Erdem, H. H. (2010). *Hannah Arendt'in Eichmann Davası Üzerine Düşünceleri*. (flsf) Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 1-16.
- Farabi. (1987). *Fusul'ül-Medeni* (Çev. Hanifi Özcan). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Galloway, G. (1960). *The Philosophy of Religion*. Edinburgh: T.&T. Clark,
- Grumett, D. (2000). *Arendt, Augustine and Evil*. Heythrop Journal. 41 (2), 154-169.
- Hannah Arendt Filmi (2012). http://www.imdb.com/title/tt1674773/?ref =nv_sr_1 (18.08.2021).
- Hume, D. (1995). *Din Üstüne* (Çev. Mete Tunçay). İstanbul: İmge Yayınları.
- İlgaroğlu, M. C. (2019a). *Ahlak Felsefesi Açısından Duygu-Değer İlişkisi*. İstanbul: Hiperyayın.
- İlgaroğlu, M. C. (2020a). *Nurettin Topçu ve İrade Davası*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- İlgaroğlu, M. C. (2020b). *Tarihselcilik Düşüncesi Bakımından İbn Haldun*. İstanbul: Hiperyayın.
- İlgaroğlu, M. C. (2019b). *İbn Haldun Düşüncesinde Sosyo-ekonomik Değişme ve Ahlak*. Al Farabi Sosyal Bilimler Dergisi. 3 (1), 10-16.
- İlgaroğlu, M. C. (2019c). *Money-Hedonism from Ibn Khaldun's Notion of Morality*. Cumhuriyet Theology Journal. 23 (3), 1319-1335.
- İlgaroğlu, M. C.-Turan, M. (2018). *Düşünce İnşasında Kavramsallaştırmanın Önemi: Paul Tillich'in Kullandığı Temel Kavramların Felsefi Analizi*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10 (29), 670-702.
- İlgaroğlu, M. C.-Yağoob, L. H. (2019a). *Fârâbî ve Hocazâde'nin Görüşleri Bağlamında Meâd Meselesi*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. 8 (4), 3085-3100.

Ilgaroğlu, M. C.-Yaqoob, L. H. (2019b). *Allah'ın Cüz'ileri (Tikeller) Bilmesi Meselesi: İbn Sinâ, Gazzâlî ve Hocazâde'nin Görüşlerinin Karşılaştırılması*. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1/2): 963-973.

İbn-i Sina. (2004). *Risaleler* (Çev. Alparslan Açıkgenç ve M. Hayri Kırbaşoğlu), Ankara: Kitâbiyât.

Kant, I. (2001). *Prolegomena to Any Future Metaphysics* (Trans. James W. Ellington), Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.

Leibniz, G. W. (1990). *Theodicy: Essays on the Goodness of God the Freedom of Man and the Origin of Evil* (Trans. E. M. Huggard). Chicago and La Salle, Illinois: Open Court.

Plotinus. (1996). *Enneadlar* (Çev. Zeki Özcan). Bursa: Asa Kitabevi.

Platon. (1989). *Protagoras* (Çev. Şazi Kösemihal). İstanbul: MEB Yayınları.

Platon. (1998). *Yasalar Cilt 2* (Çev. Candan Şentuna-Saffet Babür). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

The Reader Filmi (2008). http://www.imdb.com/title/tt0976051/?ref=fn_al_tt_1 (23.08.2021).

Topaloğlu, B. (1991). *Kelam İlmi: Giriş*. İstanbul: Damla Yayınları.

Türk, D ve Agdaş, Ö. (2017). *Hannah'nın Kimsesizliđi: Okuyucu'yu Hannah Arendt'le Okumak*. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72 (4), 977-1007.